

Leven in eenheid

Mensen verlangen naar een leven uit één stuk. Maar ze ervaren zichzelf meestal als een veelheid van rollen en verplichtingen. Mensen verlangen naar een visie op het leven die eenheid brengt in de verwarrende hoeveelheid informatie, maar tegelijk wantrouwen ze een eenheidsvisie die alles wil verklaren vanuit één of enkele vooronderstellingen. Mensen verlangen naar waarheid, maar ze kunnen niet meer geloven in één waarheid. Toch blijft het verlangen naar eenheid levend. Vooral in onze tijd. Misschien zoeken mensen niet meer zo naar een waarheid die alles verklaart. Nee, ze zoeken naar een ervaren eenheid met de wereld om hen heen. We willen niet geïsoleerd zijn, maar verbonden. Het begrip verbondenheid is in de hedendaagse vormen van spiritualiteit een centraal woord. We willen uitstijgen boven het dualisme dat de westerse samenleving zo kenmerkt. Dualisme tussen individu en samenleving, lichaam en geest, mens en natuur, God en mens. We hebben het gevoel dat oosterse religies en filosofieën ons op dit punt iets leren kunnen, omdat zij veel meer uitgaan van de fundamentele eenheid van alles wat is. Maar misschien kunnen we ook leren van ervaringen dichterbij. Zoals van de mystici uit de christelijke traditie. Mystiek is het zoeken naar eenheid met God, zegt men wel. En vervolgens wordt er dan hevig over gediscussieerd hoe dat dan bedoeld is en of dat wel mogelijk is. In deze les willen wij onderzoeken hoe de mystici zelf hierover spreken.

Eenheid in jezelf

Ga je op zoek naar de vrijheid, leer dan eerst je ziel en zinnen te beheersen, zodat je niet heen en weer wordt geworpen door je zinnen of je begeerten. Kuis zij je geest en je lichaam, onderworpen aan jezelf en dienstbaar aan het doel, dat hun gesteld is (Bonhoeffer, 14 april)

Een mens is vaak een vat vol tegenstrijdigheden. Dat maakt hem ook zo boeiend. Het is beslist niet de bedoeling dat we de gelaagdheid van ons bestaan gaan afgraven om op een kale, eenduidige bodem aan te komen. Ook de fragmentatie van het hedendaagse bestaan is een realiteit en die vraagt flexibiliteit en relativiseringsvermogen. Maar we moeten wel voorkomen dat we een 'mens zonder eigenschappen' worden, iemand die geen eigen persoonlijkheid, geen eigen drive, heeft en zich alleen maar eindeloos aanpast aan veranderende omstandigheden. En ook is het niet de bedoeling dat al onze innerlijke impulsen vrij spel hebben en zich ongestoord kunnen uitleven. Daarom is het belangrijk te zoeken naar innerlijke eenheid en eenvoud. Het is boeiend om te zien hoe Etty Hillesum hiernaar zoekt.

We lezen haar tekst op 20 januari.

Etty voelt de behoefte om te gaan mediteren, om te verinnerlijken. Ze weet dat haar innerlijk onrustig is, vol is van rommel, van kleine, afleidende gedachten en strevingen. Maar ze zoekt naar vereenvoudiging, naar een soort 'Sammlung', zodat ze, zoals ze zegt, 'vanbinnen één grote, ruime vlakte wordt, zonder het geniepige struikgewas, dat het uitzicht belemmert'.

We lezen de tekst op 25 januari.

Temidden van de toenemende zorgen vanwege de nazi-maatregelen zoekt Etty in haar gebed naar 'Sammlung', bijeengeraapt worden, geconcentreerdheid, zodat 'ik niet uiteen kan vallen en mezelf

verliezen en te gronde gaan'. Alleen wanneer ze innerlijk één is, voelt ze zich opgewassen tegen de dreiging die haar en haar volksgenoten steeds meer in de greep zal krijgen.

We lezen de tekst op 31 januari

Etty heeft haar innerlijke eenheid gevonden in de eenheid met God. Ze noemt het 'één ononderbroken samenspraak met jou, mijn God, één grote samenspraak'. Daarmee is haar zoeken naar eenheid met zichzelf boven het psychologische uitgestegen en heeft een transcendente grond gekregen. Ze is innerlijk één doordat haar leven één ononderbroken samenspraak met God geworden is.

Bespreek met elkaar wat je hierin opvalt, wat je treft, wat je wel of niet herkent.

Innerlijke eenheid heeft ook te maken met congruentie tussen wie je van binnen bent en de wijze waarop je naar buiten optreedt. Wanneer daar heel veel ruis tussen zit, dan word je onwaarachtig. Veel mensen leven een dubbelleven. En dit kan zich ook op een heel vrome manier uiten. Bijvoorbeeld doordat je je in de buitenwereld zielloos aanpast aan de rollen die je moet spelen, terwijl je meent in je binnenkamer een prachtig geestelijk leven te kunnen opbouwen. Die minachting voor de buitenwereld, dat dualisme tussen buiten en binnen, tussen de gewone, alledaagse aardse bezigheden en de buitengewone, verheven geestelijke dingen, is niet vruchtbaar. Zo kan ook Annemarie van Schurman ons leren.

We lezen haar tekst op 28 april

Ook het gewone dagelijkse werk is heilig. Het gaat er niet om dat je dit minacht en ontvlucht, of innerlijk je eraan onttrekt. Het gaat erom je werk te doen met dezelfde geest als waarmee je zou bidden, of over verheven dingen na zou denken, namelijk, zoals Annemarie zegt 'vanuit de zuivere liefde van God'.

Veel mensen zijn innerlijk verdeeld omdat ze er niet in slagen hun hoofd en hun hart te verenigen. Hun ratio en hun gevoelsleven zijn twee gescheiden werelden. Hun ratio rationaliseert alle gevoelens uiteindelijk weg, waardoor hun gevoelsleven irrationeel dreigt te worden. Zulke mensen hebben een ijzeren tussenschot tussen hun beide hersenhelften. Sommigen slagen erin hun ratio helemaal uit te schakelen en geven zich helemaal over aan irrationele gevoelens. Anderen hebben meer succes in het ontrafelen en kapotverklaren van hun emoties en worden ijskonijnen. Maar de werkelijke uitdaging is om ratio en emotie met elkaar te integreren. Willem van St. – Thierry zegt hier iets waardevols over. Hij spreekt over de twee ogen van de rede en de liefde. Als ze samenwerken verleent de liefde leven aan de rede en de rede geeft inzicht aan de liefde. Uiteindelijk komt het dan tot een synthese, waarbij de rede door de liefde omgevormd wordt tot 'een zeker geestelijk en goddelijk inzicht'.

We lezen de tekst op 8 december

Eenheid met anderen

De christelijke mystieke traditie is voor het grootste gedeelte gevormd in religieuze gemeenschappen, waar men de *vita communis*, het gemeenschappelijke leven, beleefde. In de geschriften van de geestelijke leiders lezen we dan ook regelmatig aanwijzingen om in eenheid en

liefde met elkaar samen te leven. Het ideaalbeeld dat voor ogen stond was het leven van de eerste gemeente in Jeruzalem, over wie Lucas in Handelingen 2: 43-47 en 4: 32-35 vertelde dat zij alles gemeenschappelijk hadden en eendrachtig samenleefden. In de regel van Benedictus wordt daarom nadruk gelegd op de gehoorzaamheid en de nederigheid. Het gaat bij gehoorzaamheid niet alleen om gehoorzaamheid aan de abt, maar in bredere zin aan elkaar. Elkaar gehoor geven in een geest van nederigheid. Dat is het ook wat Thomas à Kempis zijn novicen aanraadt in zijn *Navolging van Christus*. En tot in de twintigste eeuw komen wij dergelijke raadgevingen tegen.

Lees maar eens de tekst van Bonhoeffer op 2 april en ook het begin van 5 april

De grote mystici hebben zich altijd intens verbonden gevoeld met mensen, en daarbij trokken ze niet snel grenzen. Ze voelden vaak een universele liefde, die niet alleen uitging tot gelijkgezinden, maar tot al Gods kinderen. Ja dit besef van eenheid strekt zich vaak uit tot heel Gods schepping.

We lezen de tekst van Julian van Norwich op 3 oktober. Wat valt je daar in op? Wat heeft dat jou te zeggen?

Thomas Merton was als jonge man van 27 jaar ingetreden in het trappistenklooster van Gethsemani in de staat Kentucky van de Verenigde Staten. Jarenlang verdiepte hij zich, afgezonderd van de wereld, in de mystieke traditie. Maar hij heeft altijd veel (brief)contact gehad met mensen buiten het klooster. Doordat zijn boeken zo veel gelezen werden in binnen- en buitenland, had hij contact met denkers en schrijvers over de hele wereld, ook uit niet-christelijke culturen. Dat heeft zijn blik enorm verruimd. Dan is hij op een gegeven dag in de stad Louisville voor een bezoek aan de dokter. En daar overvalt hem ineens een ervaring van eenheid met al die mensen op de drukke straten van de stad.

We lezen van deze ervaring op 24 mei. Spreekt je dit aan? Heb je dit zelf wel eens heel diep beseft? Wat zou de consequentie moeten zijn van zo'n ervaring?

Op een later tijdstip, als hij in het ziekenhuis ligt, schrijft Merton zijn poëtische tekst over vrouwe Sophia, de creatieve kracht van God die in alles werkzaam is. Dit gaat de eenheidservaring met mensen nog te boven. Merton voelt zich één met alles!

Lees de tekst op 29 mei.

Dorothee Sölle heeft de *via unitiva* (weg van vereniging) in de mystiek nooit gezien als een individuele weg van eenheid met God, maar als een weg die je samen met anderen gaat en waarin je ook verantwoordelijkheid voor die ander op je neemt. Het is co-creator met God worden, scheppend bezig zijn aan en met de wereld in compassie en streven naar gerechtigheid. Voor haar houdt dat twee dingen in: helen en je verzetten. Wanneer je zelf in een proces van heling bent, dan kun je ook anderen helen. De keerzijde daarvan is dat je je verzet tegen de machten die wonden toebrengen aan mens en schepping.

Lees haar tekst op 4 november en lees vervolgens ook wat ze schrijft op 9 november. Bespreek deze teksten met elkaar. Wat valt je op, wat spreekt je aan, wat kun je ervan leren?

Eenheid met God

De diepste bron van waaruit mystici innerlijk één kunnen zijn en zich één met andere mensen en schepselen ervaren, is hun eenheid met God. Want God is de bron, het hart en de ziel van de

werkelijkheid. Zijn creatieve kracht en liefde brengen alles voort en leiden alles naar de bestemming: eenheid in liefde.

Eenheid en gelijkenis

De ongemeten minne,
zij brandt in alle zinnen
in de oven van de eening.
Daardoor ontstaat een versmelten
een totaal bezwijmen
in de weelde der genieting.
Zo worden zij overgoten
en in onbepaaldheid vervloten
in de woeste duisternis.
Daar is geven noch nemen,
noch minne plegen,
maar enkel pure simpele eenvoud.

Aldus Jan van Ruusbroec (zie 12 januari). Hij spreekt hier over de uiterste ervaring van de liefde: dat je zo in elkaar verzinkt, dat je geen onderscheid meer voelt tussen jou en je geliefde. Dat wil, zo schrijft hij elders, niet zeggen, dat je voorgoed en geheel opgaat in elkaar. Want terwijl je je even zo één voelt, voel je even later toch weer dat jij en de ander twee zijn en dan begint het liefdesspel van geven en nemen opnieuw. Zo is het ook in de relatie tussen God en mens. Wanneer de liefde van God je helemaal in beslag neemt, dan ervaar je dat je eengemaakt wordt met God. Dit te ervaren kan een mens misschien niet lang volhouden, maar wie het eens, al is het maar kort, ervaren heeft, die weet voorgoed, dat de laatste waarheid van zijn bestaan eenheid is, eenheid met de Alomvattende. Ik heb zelf eens een keer meegemaakt, dat de eenheidservaring me overviel. Ik schreef daarover in mijn dagboek (25 februari 1986):

Gistermiddag tussen half drie en tien over drie. Ik zat alleen in de kamer. Ik las in een boek. Ik had 'The West Side Story' opstaan, muziek die me vroeger al blij maakte. Ik dacht ook aan de aarde als totale planeet. Of het hier nu door voorbereid was, weet ik niet. Maar ineens had God mij in zijn greep. Van binnenuit. Roerloos zat ik, mijn hart bonsde. Ik was niet in extase. Ik keek soms rustig ergens naar. Merkte ook alles op. Maar tegelijk was ik ontgrenst, één met alles, met de totale schepping, en één lichaam met God. Nog nooit heb ik zo sterk ervaren dat dit niet-ik was. Niet opgewekt. Geen illusie. Er was in mij een heel open, betrekkelijk rustig ontzag. Soms even welden tranen in mij op, van ontroering en berouw. Maar het zette niet aan tot huilen. Ik zag alles in een groter geheel. Ontgrenzing. Universaliteit. Heel lichamelijk in mij aangegrepen. Maar hier springen de categorieën van binnen en van buiten. Soms sloot ik de ogen. Dan was het of iemand mij overschaduwde en de handen op mij legde. Maar hoe waardevol ook, dit was niet het wezenlijke. Het wezen was die innerlijke geboeidheid, gegrepenheid, in de ban, en tegelijk die ontgrenzing.

Ruusbroec spreekt over eenheid en gelijkenis. Eenheidsbeleving is rusten in God, maar gelijkenis met God realiseren vraagt om werken. Soms kan God ons een eenheidservaring geven, maar die vraagt erom in ons leven geïntegreerd te worden doordat we ernaar streven om op God te gelijken in zijn

liefde. En alleen als we daar ernst mee maken, kan de eenheid een steeds diepere werkelijkheid worden in ons leven. Toch is het niet zo, dat wij de eenheid bewerken. God is het die ons roept, en als wij hem naderen, maakt Hij ons één met zich.

We lezen de tekst op 19 januari en vragen ons af: wat raakt me, waar heb ik vragen bij. Vervolgens bespreken we dat met elkaar.

God zelf is één en drie

De eenheid genieten in een liefdevol rusten in God, maar dan ook met des te meer energie eenheid stichten met mensen en schepselen om je heen, die dynamiek is gebaseerd op hoe God zelf is. God is in zichzelf een liefdevol genieten en dan weer liefdevol zich uitstorten. De christelijke mystieke traditie heeft dit altijd uitgedrukt met de termen van de goddelijke Drieëenheid. God is genietende godheid in zijn wezen, maar tegelijk een zich liefdevol uitstorten van Vader en Zoon door de Geest. Hildegard van Bingen heeft dat eens prachtig verwoord in één van haar visioenen en daar werd de schitterende miniatuur bij gemaakt die op de omslag van het boek staat.

We lezen haar tekst op 1, 2 en 3 juli en kijken naar de miniatuur. Wat roept dat bij ons op?

Alles en niets

Eenheid met God kan alleen geschieden als mijn Ik teniet gaat. Als het is 'niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij' (Galaten 2: 20). Want mijn ik denkt altijd in dualiteiten, ik sta los van jou, ja vaak ook tegenover jou. Zo'n ik kan zich niet één weten met de Bron van alle zijn. Daarvoor moet zo'n ik zijn afweermechanismen, zijn angst en wantrouwen, zijn eerzucht en begeerte om te controleren, worden afgenomen. Het lijkt of je dan veel verliest, maar je krijgt er zoveel voor terug.

We lezen de tekst van Gerlach Peters op 4 februari.

Door zijn eenheid met God bezit hij alles, zegt Gerlach, zonder het te bezitten, dus zonder het te claimen of tot zijn privé-eigendom te maken. Dan ziet hij ook in, dat hij in zichzelf niets is, dat zijn eigen ik, los van God, aan de dood onderhevig is. Maar één met God ervaart hij het hoogste leven, en heeft hij ook een zuivere blik op de wereld om hem heen. Deze gemeenschap met God blijft bij alles bestaan, in alle dagelijkse handelingen. En dit gaat boven zijn eigen mogelijkheden uit, het is een godsgeschenk, dat zonder menselijke middelen hem gegeven wordt. Het is dan ook een eenheid die niet in woorden of beelden te vatten is, en die daarom, aldus de Rijnlandse mysticus Tauler, 'niets' genoemd moet worden.

We lezen de woorden van Tauler op 26 november.

Eenheid in liefde

Maar hoe kan dit geschieden? Wij zijn immers kleine, beperkte en zondige mensen en God is oneindig en heilig. Dit kan alleen doordat Gods liefde de scheiding overbrugt.

Lees maar eens wat François de Sales hierover schrijft op 19 augustus

Dit is de oorsprong van de schepping. God scheidt uit liefde opdat wat uit hem voortkomt met hem één zal zijn (*zie Julian van Norwich op 8 oktober*). En dit is ook het doel van de menswording van Christus, die zich hierdoor met onze mensheid verenigde en deze eenheid wordt ons persoonlijk deel als wij deelnemen aan de eucharistie (*Gregorius Palamas op 17 mei*)

De mystici ervaren die eenheid dan ook niet als eigen verdienste, maar als een geschenk van Gods liefde (*Theodorus à Brakel op 29 maart, W9illen van St. – Thierry op 6 december, Margareta Porete op 27 juli*)

We lezen de tekst van Bernardus van Clairvaux op 7 maart en bespreken wat ons hierin raakt.

God kennen in en door eenheid

Wat betekent het om God te kennen.? Is God wel kenbaar? Wij kunnen natuurlijk gedachten over hem maken, theorieën over hem opstellen, een bijbelse theologie ontwerpen. Maar komen wij zo tot de echte kennis van God? God gaat toch ons verstand verre te boven. Wat wij van hem kunnen beweren is slechts menselijk bedenkfel. Echte kennis van God is kennis van het hart. Dat is een verbondenheid met God ervaren die boven woorden en beelden uitgaat. Het is kennis vanuit en door de eenheidservaring.

Zo lezen we het bij Dionysius de Areopagiet op 2 mei. Ook Jan Luijken had zo zijn gedachten over God. Maar hij leerde hem pas echt kennen vanuit de eenheid die hem van binnenuit geschonken werd. Lees het mooie gedicht op 12 juli en bespreek het met elkaar.

De eenheid beoefenen

Eenheid met God kan God alleen geven, en hij verlangt er ook naar dat wij in eenheid met Hem als bron van alles om ons heen leven. Wij kunnen die eenheid niet afdwingen, en dat hoeft ook niet. Wij kunnen hem ook niet verdienen want als mensen die uit zichzelf de onuitroeibare neiging hebben onszelf af te scheiden kunnen wij de eenheid niet verdienen. Ieder die een echte eenheidservaring gehad heeft weet ook dat deze niet verworven of verdiend is, maar een geschenk, onverdiende genade! Toch staat ons wel iets te doen. Van onze kant gaat het erom de eenheid te beoefenen. Dat geschiedt in verschillende vormen.

De eenheid als geschenk aanvaarden

Een geschenk vraagt erom aangenomen te worden. God wil zichzelf in liefde aan ons schenken. Maar hij dringt zich niet op, hij klopt aan de deur, en wij moeten opendoen. We moeten dit geschenk aanvaarden.

Lees wat Edith Stein hierover schrijft op 14 oktober en bespreek met elkaar wat er nodig is om te kunnen spreken van echt in ontvangst nemen

Je zelf loslaten

Edith Stein sprak over de overgave van onszelf. In een lange tekst van Seuse, die we zo dadelijk zullen lezen, is sprake van jezelf loslaten. Dit is niet iets wat we eens en vooral doen, maar een dagelijks iets. Het gaat dan niet om ons bestaan of onze persoonlijkheid. Het gaat om de neiging om alles aan

jezelf af te meten, jezelf als centrum van de wereld te beschouwen, uit angst en wantrouwen jezelf beschermen. We merken voortdurend dat dit ons dwars zit in onze relaties met mensen en met de wereld, en ook met God. Telkens opnieuw wordt ons dan ook gevraagd onszelf op het spel te zetten en ons over te geven aan de ander (met een kleine letter en met een hoofdletter. Seuse zegt nu: laat jezelf los in drie stappen: ten eerste, zie in hoe nietig en nietswaardig een afgescheiden en afgesloten ego is, ten tweede, bedenk, dat je als kwetsbaar mens deze neiging tot verikking altijd zult hebben, ten derde laat jezelf dan los in overgave aan Christus.

We lezen zijn tekst op 18 november

Omgang met God beoefenen

Hiertoe roepen de mystici veelvuldig op: neem tijd voor en besteed aandacht aan de persoonlijke en gemeenschappelijke omgang met God in gebed, meditatie en liturgie.

Lees bijvoorbeeld Theodorus à Brakel op 23 maart

Belangrijk daarbij is, om niet in de woorden en gedachten te blijven steken, maar stil te worden in een louter besef van één te mogen zijn met Hem die in alles aanwezig is, ook in jouw diepste wezen.

We lezen de woorden uit 'Inwijding in het ongeweten weten' op 28 augustus en bespreken met elkaar wat we hiermee kunnen.

Ook in moeilijkheden, strijd en lijden het oog gevestigd houden op Christus, je in God verankeren, zo schrijft Elisabeth van Syon op 10 en 11 september. En als mensen je daarin tegenwerken, blijf dan trouw aan jezelf. Dit moest Alijt Bake leren, zo schrijft ze op 26 september.

Leven in de liefde

In eenheid leven betekent leven in liefde. En niet een liefde voor hen die altijd lief en aardig tegen jou zijn, maar in universele liefde. 'Geen duidelijker bewijs en kenteken van de vereniging met het Woord bestaat er, dan zonder enige benauwing in die innerlijke ruimte te wandelen in universele liefde', schrijft Gerlach Peters op 7 februari. En volgens Teresia van Avila zal de vereniging met God vooral dit uitwerken: 'Zijne Majesteit en de naaste liefhebben... De Heer wil daden. Zie je een zieke aan wie je enige verlichting kan brengen, hecht er dan weinig belang aan deze godsvrucht kwijt te taken. Ontferm je over haar. Als zij lijdt, lijd dan zelf ook. En is het nodig, vast dan opdat zij eet in jouw plaats' (zie 28 juli).

Bij wijze van afsluiting lezen we de volgende woorden van Gerhard Tersteegen (zie 23 juli):

En zo wordt het bij hen dan waar bevonden in een levende ervaring, dat God niet ver is van een ieder van ons, omdat wij in hem leven, ons bewegen en zijn. Niet alleen naar zijn algemene, maar ook naar zijn inwonende tegenwoordigheid. En zo leven zij innerlijk in God en in zijn tegenwoordigheid als een vis in het water of een vogel in de lucht. Hun geest put niet enkel in fantasie of gedachten, maar echt en wezenlijk goddelijk leven en sterkte uit God door het voortdurende gebed ofwel het hongeren van het geloof en het zoeken van Gods nabijheid (als geestelijke ademhaling). Zo wordt door deze onverstoorbare liefdes- en geloofsgemeenschap Gods leven in hen uitgegoten en krijgen zij deel aan de goddelijke natuur. En zo leven zij met een zachte

en stille geest in een gelaten, onschuldig, kinderlijk wezen voor Gods aangezicht. Niet altijd schouwend en genietend, maar toch altijd in geloof en wezenlijk, zodat zij, zoals ze met Christus sterven, ook met Christus in God verborgen leven.